

Deltagande i landskapsanalys

En studie av hur medborgares kunskap och lokala perspektiv på landskap kan involveras i landskapsanalyser

Signe Josefsson

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Uppsala 2023

Deltagande i landskapsanalys – En studie av hur medborgares kunskap och lokala perspektiv på landskap kan involveras i landskapsanalyser

Participation in landscape analysis – A study of how citizens' knowledge and local perspectives can feed into landscape analyzes

Signe Josefsson

Handledare:	Vera Vicenzotti, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för stad och land
Examinator:	Viveka Hoff, Sveriges lantbruksuniversitet, institution för stad och land
Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	Grundnivå, G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod:	EX0861
Program/utbildning:	Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Kursansvarig inst.:	Institutionen för stad och land
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2023
Elektronisk publicering:	https://stud.epsilon.slu.se
Nyckelord:	landskapsanalys, landskapsplanering, planering, deltagande, medborgardialog, upplevda värden, erfarenhet, LCA, HLC

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Förord

Detta självständiga arbete i landskapsarkitektur har utförts inom Landskapsarkitektprogrammet på SLU Ultuna och omfattar 15 högskolepoäng på grundnivå (G2E). Idéen till arbetet kom till mig under höstterminen 2022 under kursen Studio Landskapsplanering. Vi blev under kursen indelade i grupper och tilldelade olika svenska städer för att utföra en landskapsanalys av ett avgränsat område i staden. Vad som blev uppenbart i samband med det här arbetet var att en viss typ av kunskap om landskap helt enkelt inte går att se eller ta reda på som utomstående, utan att prata med människorna som bor eller vistas där. Efter att ha läst in mig på ämnet kan jag konstatera att min insikt då går hand i hand med vad som uttrycks i den europeiska landskapskonventionen, att vad ett landskap är beror på hur det uppfattas av människor och landskapets karaktär blir till i samspel mellan mänskliga och/eller icke-mänskliga faktorer. För att förstå vad ett landskap är behöver du alltså prata med människor som har erfarenhet av att vistas i landskapet. På grund av detta anser jag att det borde vara en självklarhet att landskapsanalyser utförs i dialog med allmänheten. Den här uppsatsen fördjupar sig därför i deltagande i landskapsanalyser och fokuserar på hur allmänhetens kunskap och perspektiv kan involveras. Till min hjälp och stöd under uppsatsens gång har jag haft min handledningsgrupp och min handledare Vera Vicenzotti. De har bidragit med konstruktiv feedback på mina olika utkast av uppsatsen men framför allt har de hjälpt mig att hitta en rimlig avgränsning av uppsatsens omfång. Vidare hade det inte varit möjligt att fördjupa mig lika mycket på ämnet utan Karin Hammarlund, kulturgeograf och infrastrukturstrateg på Lunds kommun, som tog sig tid och ställde upp på intervjuer vid två olika tillfällen. Tack till er alla! Jag vill också tacka min examinator Viveka Hoff för givande förslag till förbättringar i uppsatsens slutskede. Min förhoppning är att uppsatsen kan vara en intressant läsning för såväl landskapsarkitekter och landskapsarkitektstudenter som för personer utan koppling till disciplinen men med ett intresse för frågor som rör landskap och rätten till landskap. Jag hoppas att den här uppsatsen kan väcka en nyfikenhet på ämnet och förhoppningsvis leda till fler frågor som rör ämnet deltagande i landskapsanalys.

Sammanfattning

År 2011 ratificerade den svenska regeringen den europeiska landskapskonventionen (ELC). ELC lyfter fram allmänhetens deltagande som ett viktigt verktyg för att uppnå mer demokratiska landskap och sätter den individuella upplevelsen av landskap i fokus för vad ett landskap är. Det är därför relevant att sträva efter inkludering av allmänheten och vidare även inkludering av allmänhetens uppfattning om landskap, i landskapsanalyser. Denna studie syftar till att bidra till fördjupad förståelse för hur lokal kunskap och lokala perspektiv kan involveras i landskapsanalyser och fokuserar på en specifik analys gjord inför vindkraftsetablering i den svenska regionen Siljan i Dalarna. Genom en kvalitativ innehållsanalys som kompletteras med en intervju ämnar studien ta reda på hur allmänheten har bidragit till analysen och vilken typ av kunskap som har efterfrågats från allmänheten under deltagandeprocessen. Resultaten visar att allmänheten har bidragit till landskapsanalysen genom att (1) verifiera karaktärsindelningar- och beskrivningar av landskapet, (2) ge sin åsikt om vindkraftverkens potentiella påverkan på landskapet, och (3) bidra till en ömsesidig lärandeprocess om betydelsefulla aspekter av landskapet kring Siljan. Vidare visar resultaten att vissa metoder för deltagande fokuserade specifikt på allmänhetens visuella upplevelser, medan andra metoder gav möjlighet att uttrycka och diskutera ett bredare spektrum av värden i landskapet. Utifrån dessa resultat är slutsatsen att det behövs olika typer av deltagandemetoder för att inkludera en mångfald av kunskap och perspektiv. Vidare har studien uppmärksammat att projektets omfattning påverkar valet av metod för deltagande. Slutligen förespråkar denna studie, i linje med flera tidigare studier, ett ökat fokus på landskapsanalys som process och som arena för delad kunskap.

Nyckelord: landskapsanalys, landskapsplanering, deltagande, medborgardialog, upplevda värden, kunskapsvärden, experter, LCA

Abstract

In 2011 the Swedish government ratified the European Landscape Convention (ELC). The ELC highlights the importance of public participation as a means towards achieving more democratic landscapes and raises the issue of perception as a key component of what a landscape is. It is therefore relevant to aim for inclusion of the public, and further, inclusion of public perception on landscape in landscape analysis. This study aims to contribute to a better understanding of how local knowledge and local perspectives can be involved in landscape analysis. It focuses on one case: a landscape analysis carried out as part of assessing the existing conditions for implementation of wind power in the Swedish region Siljan in Dalarna. Through a qualitative content analysis which is supplemented by an interview, the study seeks to find out how the public has contributed to the analysis and what kind of knowledge that was sought from the public during the participation process. The results show that the public has contributed to the landscape analysis by (1) verifying divisions and descriptions of the landscape, (2) giving their opinion on the potential impact of wind turbines on the landscape, and (3) contributing to a mutual learning process about significant aspects of the landscape around Siljan. Furthermore, the results show that some methods for participation focused specifically on visual experience, while other methods provided the opportunity to express and discuss a broader range of objective as well as perceived values. Based on these results, the conclusion is that different types of participation methods are needed to include a broad range of knowledge and perspectives. Furthermore, it has been acknowledged that the scale of the project impacts the choice of method for participation. Finally, this study advocates, in line with several previous studies, an increased focus on landscape analysis as a process and as an arena for shared knowledge.

Keywords: landscape analysis, landscape planning, participation, citizen dialog, perceived values, objective values, experts, LCA

Innehållsförteckning

Förkortningar	7
Introduktion	8
1.1 Syfte och Frågeställningar	10
Tidigare forskning och kunskapsbas	11
2.1 Metoder för landskapsanalys	11
2.2 Att identifiera en mångfald av värden i landskapet	12
2.3 Deltagande i planering och landskapsanalys	13
Metod och Material	17
3.1 Val av fall.....	17
3.2 Forskningsdesign och metod	18
3.3 Analytiskt ramverk.....	19
3.4 Material	20
3.5 Avgränsningar	21
Analys och Resultat	22
4.1 Hur allmänheten bidragit till landskapsanalysen.....	22
4.2 Allmänhetens kunskap och perspektiv	25
Diskussion	28
5.1 Resultatens betydelse i ett större sammanhang.....	28
5.2 Utvecklingspotential för deltagande landskapsanalys	29
5.3 Reflektioner kring metodval	30
5.4 Förslag till vidare forskning inom ämnet	32
Slutsats	33
Referenser	34
Bilaga 1	38

Förkortningar

CoE	Council of Europe (Europarådet)
CPRE	Campaign to Protect Rural England
ELC	European Landscape Convention (Europeiska landskapskonventionen)
ER	Explanatory Report (Förklarande rapport)
EU	European Union (Europeiska unionen)
HLC	Historic Landscape Characterisation (Historisk landskapskaraktärisering)
IAP2	International Association for Public Participation
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
LCA	Landscape Character Assessment (Landskapskaraktärsanalys)
SLU	Sveriges Lantbruksuniversitet
UNDP	United Nations Development Program (FN: s utvecklingsprogram)

Introduktion

Enligt den Europeiska landskapskonventionen (ELC) definieras landskap som “an area, as perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human factors” (CoE 2000 Artikel 1a). Vad ett landskap är beror, enligt denna definition, på hur det uppfattas och hur det har formats av människor. Att sätta den mänskliga upplevelsen i fokus för vad ett landskap är för med sig ett erkännande av att en och samma plats kan uppfattas på olika sätt av olika personer, och därmed även ett erkännande av landskapets värde som subjektivt. Detta sätter ljuset på svårfångade värden såsom minnen, identitet och känslor och erkänner dessa värden som en viktig del i vad ett landskap är. Konsekvensen av Sveriges ratificering av ELC 2011 innebär alltså (åtminstone i teorin) ett ökat fokus på lokala värderingar, mänskliga upplevelser och vardagliga interaktioner med landskapet.

Ett sätt att ta hänsyn till vardagliga och lokala perspektiv på landskap är att planering av landskap sker i samspel med människor som har en relation till platsen (Mels & Mels 2014), det vill säga med medborgardialog. En vanlig invändning mot medborgardialog handlar om den praktiska svårigheten, att det ofta är tidskrävande och kostsamt (Scott 2002; Juarez & Brown 2008; Jones 2011). Svårigheter med inkludering och representation är också återkommande kritik mot deltagande (Knudtzon, 2018:4), inte minst när gäller att inkludera marginaliserade grupper (Juarez & Brown 2008). Vidare är det lätt att tänka sig att vissa människor har större incitament att delta i planeringsprocesser än andra. Landägare exempelvis, vars mark berörs av en planeringsprocess, har rimligen större intresse av att delta än de flesta andra. Om det inte görs riktade insatser för att skapa en representativ grupp av deltagare så riskerar representationen att bli skev och det går därmed inte att prata om “folkets åsikt” i några generella termer (Hillier 2003:157). I Jones och Stensekes (2011) bok identifieras en rad svårigheter med att inkorporera ELC:s vision om ökat deltagande i frågor som rör landskap. Även när ambitionen finns att involvera medborgares perspektiv konstateras att det ofta finns ett glapp mellan kunskapen om medborgares perspektiv och implementeringen av dessa (Stenseke & Jones 2011). Det har även identifierats ett glapp mellan retoriken kring ambitionen med deltagande och i vilken omfattning allmänheten faktiskt inkluderas i praktiken (Conrad et al. 2011; Butler 2016; Jones 2011).

Trots kritiken är det många som fortsätter att förespråka deltagande i planering (Conrad et.al, 2011; Jones & Stenseke 2011), inte minst som argument för att traditionella landskapsanalysmetoder inte anses tillräckligt rustade för att redogöra för vardagliga förhållningssätt till landskap utan tenderar att fokusera på materiella, visuella och karterbara värden (Mels & Mels 2014; Butler 2016; Stephenson 2008) men också för att det har visat sig svårt för planerare att ta hänsyn till medborgares erfarenheter av landskap även när ambitionen finns (Butler 2016). Det går dessutom att argumentera för att vissa värden helt enkelt inte går att fånga av experter eftersom värdena i sig bygger på att ha levt i landskapet och förstå platsens kulturella kontext (Stephenson 2008; Schibbye & Pålstam 2001). Precis som Butler (2016) poängterar finns anledning att ifrågasätta om planerare har verktygen att kunna värdera landskap på något annat sätt än från ett utifrån-perspektiv. Baserat på detta argumenterar jag att det finns anledning att tro att deltagande i planering kan bidra med viktiga perspektiv som planerare inte lyckas ta hänsyn till, inte minst när det kommer till att ta hänsyn till hur landskapet upplevs av människor med en relation till landskapet.

I Sverige har delaktighet i planeringsprocesser blivit något som lyfts fram som allt viktigare, inte minst i samband med implementering av vindkraft (Mels & Mels 2014). Vindkraft är, enligt IPCC:s rapport en viktig del i omställningen från användningen av fossila bränslen till förnybar energi (Wiser et al. 2011) och således en viktig komponent för att uppnå FN:s globala hållbarhetsmål 7 (Hållbar energi för alla) att säkra "tillgång till hållbar, tillförlitlig och förnybar energi" (UNDP 2022). I Sverige är det allmänna stödet för vindkraftsutbyggnad stort samtidigt som enskilda projekt ofta stöter på lokalt motstånd (Mels, Scholler & Liljenfeldt 2020). Mot bakgrund av detta är det viktigt att försöka skapa en förståelse för vad lokalt motstånd kan bero på. Det är även viktigt att förstå medborgares perspektiv för att skapa legitimitet och acceptans för utbyggnad av vindkraft (Mels, Scholler & Liljenfeldt 2020) och för att beslut om vindkraftsetablering ska gå igenom (Mels & Mels 2014). Att skapa legitimitet och acceptans för beslut är i sin tur viktigt ur social hållbarhetssynpunkt (Mels, Scholler & Liljenfeldt 2020) såväl som ur ett demokratiskt och etiskt perspektiv. I en rapport från Naturvårdsverket (2012:75) förespråkas "inkluderande dialog med samtliga berörda" för att lyckas så bra som möjligt med att dels förankra beslut om vindkraft hos lokalbefolkning, dels ta hänsyn till lokala förutsättningar i implementeringen.

Den här studien kommer att rikta in sig på deltagande i landskapsanalyser vid vindkraftsetablering. Detta på grund av att det finns extra starka argument för deltagande i den typer av landskapsanalyser. Jag kommer att utgå ifrån Butlers (2016) konstaterande att landskapsanalys som metod kan bidra till mer demokratiska landskap och utifrån detta utforska metodens potential att involvera allmänhetens kunskap och perspektiv om landskap i landskapsanalyser i samband med vindkraftsetablering.

1.1 Syfte och Frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur allmänheten kan involveras, samt hur allmänhetens kunskap och perspektiv kan inkluderas i landskapsanalyser. Detta med hjälp av två frågeställningar:

- (1) *Hur har allmänheten bidragit till den landskapsanalys som gjorts inför vindkraftsetablering i Siljansområdet?*
- (2) *Vilken typ av kunskap efterfrågade experterna av allmänheten under deltagande-processen?¹*

¹ Med experter menas i detta sammanhang de som utfört landskapsanalysen vilket exempelvis kan vara kulturgeografer, stadsplanerare och/ eller landskapsarkitekter.

Tidigare forskning och kunskapsbas

I följande kapitel beskrivs den teoretiska bakgrunden till arbetets utgångspunkter och tillvägagångssätt. Inledningsvis redogörs för olika metoder för landskapsanalys och vilka metoder som traditionellt sett används i en svensk kontext i samband med vindkraftsetablering. Därefter beskrivs den mångfald av värden som ett landskap består av samt hur experter och allmänheten kan bidra till att identifiera olika typer av värden i landskapet. Slutligen redogörs för deltagande i planeringsprocesser och landskapsanalyser samt hur olika metoder för deltagande involverar allmänhetens kunskap och perspektiv på olika sätt.

2.1 Metoder för landskapsanalys

Begreppet landskapsanalys syftar till en mängd olika metoder som kan användas för att karaktärisera och/eller värdera landskap. Landskapsanalyser kan göras i olika sammanhang, med olika syfte och i olika skala. De värden som tas upp i landskapsanalyser, menar Butler, bidrar till att skapa, utveckla eller bevara bilden av vad ett landskap är (Butler 2018:85). I den här uppsatsen beskrivs två olika metoder för landskapsanalys, Landskapskaraktärsanalys (LCA) och Historisk landskapskaraktärisering (HLC). Dessa metoder har inspirerat landskapsanalys i en svensk kontext (Nord & Sarlöv Herlin 2011) och olika varianter av dessa metoder brukar användas vid landskapsanalys inför vindkraftsetablering.²

I England och Skottland är LCA ett väletablerat verktyg för landskapsanalys (Butler & Berglund 2014). Verktyget strävar efter att se till landskapet som en helhet (Mels & Mels 2014) och innehåller två delar, karaktärisering och bedömning av landskap (Schibbye & Pålstam 2001). Enligt riktlinjerna för LCA så ska karaktäriseringen vara objektiv och fri från värderingar (Herlin, Nord & Qviström

² Det finns även andra metoder för landskapsanalys som är vanliga i en svensk kontext men som är mindre vanliga i samband med just vindkraftsetablering. Integrerad landskapskaraktärsanalys (ILKA) är en vidareutveckling av LCA-metoden som tagits av Trafikverket i syfte att anpassa modellen till infrastrukturplanering och till framtida utveckling inom svenskt territorium (Trafikverket 2020). En annan vanlig analysmetod är metoden DIVE som utvecklats via ett nordiskt samarbete och som används i syfte att identifiera viktiga kulturmiljöer (Berglund et al. 2013). Precis som ILKA är DIVE främst inriktad på analys av landskap inför infrastrukturprojekt (ibid). Vidare är det vanligt att landskapsanalys i en svensk kontext innehåller någon form av strukturanalys inspirerad av Kevin Lynch terminologi (Mels & Mels 2014). Begrepp såsom gränser, stråk och rumsbildning i svenska landskapsanalyser skvallrar om Lynch inflytande (ibid).

2018; Mels & Mels 2014) vilket har beskrivits som viktigt för transparensen i analysen (Schibbye & Pålstan 2001). Utifrån den utgångspunkt som presenterades i inledningen, att landskap uppfattas på olika sätt av olika personer, är det dock värt att ifrågasätta hur karaktärisering och värdering i praktiken kan hållas åtskilda.

Olika studier har visat att LCA tenderar att lägga störst tonvikt på landskapsbilden och olika visuella och karterbara landskapskvaliteter (Butler 2016; Mels & Mels 2014). En vidareutveckling av LCA som utvecklats i Storbritannien och som syftar till att röra sig bort från ytliga beskrivningar av landskap och på ett djupare plan fånga vad landskap betyder för människor som bor på en plats, är medborgardriven LCA. Med hjälp av denna metod är tanken att människor som berörs direkt av en planeringsprocess får möjlighet att själva bedöma vilka element de anser värdefulla i sin närmiljö (CPRE 2005; Berglund et al. 2013).

Metoden HLC härrör också den från England (Berglund et al. 2013). Den utvecklades delvis som reaktion på att LCA uppfattades för visuellt präglad och tog för lite hänsyn till de processer som format landskapet historiskt (Fairclough 2006; Nord & Sarlöv Herlin 2011). HLC-metoden har även ett större fokus på kulturella aspekter i landskapet jämfört med LCA (Berglund et al. 2013). HLC kan antingen användas fristående eller användas som en integrerad del av LCA (Nord & Sarlöv Herlin 2011).

2.2 Att identifiera en mångfald av värden i landskapet

Olika värden i landskapet kan adresseras och systematiseras på olika sätt. Ett sätt att diskutera olika landskapsvärden, och som är i linje med landskapskonventionens definition av landskap, är att diskutera landskapets värden utifrån dess formmässiga, relationella och funktionella kvaliteter (Butler 2016; Stephenson 2008). Förenklat kan formmässiga värden sägas innefatta fysiska, materiella och mätbara aspekter av landskapet medan de relationella och funktionella värdena tillsammans utgör icke-fysiska, immateriella och icke mätbara värden (Stephenson 2008). Lokalbor tenderar, enligt Stephenson (2008), att beskriva landskapet mer dynamiskt än experter och betona samspelet mellan dessa olika typer av värden.

För att fånga in människors vardagliga upplevelser av landskap förespråkar Mels och Mels (2014) att landskapsanalyser fokuserar mer på immateriella värden, vilket de kallar för upplevda värden. Denna typ av värden kontrasteras mot materiella och objektiva värden, vilket de kallar för kunskapsvärden. Vad som mer konkret menas med kunskapsvärden respektive upplevda värden exemplifieras väl av Berglund et al. (2013).³ Exempel på kunskapsvärden som lyfts fram är: fornlämningar,

³ Berglund et al. (2013) gör en tredelad indelning av landskapets olika värden baserat på Riksantikvarieämbetets termer *kunskapsvärden*, *upplevelsevärden* och *bruksvärden*.

värdefulla byggnader, vägsträckningar och sambanden mellan dessa delar i landskapet som berättar något om landskapets historiska utveckling. Även olika biotoper, habitat och synliga spår av hur landskapet brukats tidigare ingår i denna kategori (ibid). Upplevelsevärden å andra sidan är av en mer subjektiv karaktär och hör ihop med vad landskapet betyder för olika människor. Exempel på upplevelsevärden som lyfts fram av Berglund et al. (2013) är: personliga minnen kopplade till en plats, sensoriska intryck samt möjligheten till möten och aktiviteter.

Även Butler och Berglund (2014) kan sägas följa denna uppdelning när de beskriver vilka olika typer av kunskap som potentiellt sett kan efterfrågas av allmänheten i landskapsanalyser. När de beskriver upplevda värden görs dock en distinktion mellan "landscape perception as a sensed phenomenon; or landscape perception as a lived experience" (Butler & Berglund 2014:228). De skiljer alltså på sensoriska upplevelser och upplevelser kopplade till erfarenheten av att vistas och bo i landskapet där den senare av dessa två kategorier bäst speglar landskapskonventionens definition av landskap. Riktlinjerna för LCA från 2002 speglar ett skifte i synen på vilka värden som en landskapsanalys bör adressera där betydelsen av fysiska och visuella kvaliteter har tonats ner medan upplevda värden har uppvärderats (Butler 2016).

En studie av Clemetsen et al. (2011) pekar på att experter och lokalbor tenderar att fokusera på olika typer av värden i landskapsanalyser där experter fokuserar mer på mätbara landskapskvaliteter och lokalbor mer på upplevda värden (ibid). Vidare visade studien att lokalbor tenderar att kunna identifiera fler funktioner i landskapet jämfört med experter (ibid). Resultaten indikerar att experter och allmänheten har potential att komplettera varandra och att båda perspektiven behövs för att en mångfald av värden ska identifieras och inkluderas i landskapsanalyser. Vidare är gruppen *lokalbor* inte någon homogen enhet utan en uppsättning individer med olika sätt att se på landskapet (Calderon & Butler 2020). Experter spelar en central roll i att sätta allmänhetens olika upplevelser av landskap i ett större sammanhang.

2.3 Deltagande i planering och landskapsanalys

I landskapskonventionen beskrivs hur allmänheten bör medverka i alla delar av planerings- och beslutsprocessen i frågor som rör landskap (Europarådet 2000). De skäl som anges är dels demokratiska: alla som har intressen i landskapet har rätt att delta i beslut om landskapet, dels kunskapsrelaterade: både allmänhetens och experters kunskap om landskapet ökar om allmänhetens perspektiv inkluderas (ibid). Ett annat sätt att beskriva dessa två argument är att deltagande dels är ett mål i sig, dels kan användas som medel för att uppnå bättre beslut (Butler & Berglund 2014). Som medel för att uppnå bättre beslut anses involvering av medborgare med stor kännedom om den lokala kontexten kunna öka hänsynen till lokala förhållanden och på så sätt leda till bättre beslut om landskapet (Butler & Berglund

2014). Att involvera medborgare kan även leda till ökad legitimitet samt ökad acceptans för beslut bland medborgare (ibid). Som mål i sig anses deltagande kunna bidra till att skapa en gemensam förståelse för landskapet (Butler 2018) samt ökat förtroende mellan olika parter (Innes 2004; Brunetta & Voghera 2008).

En ytterligare ambition som ibland nämns i samband med deltagande är att medborgardialog kan användas som verktyg för konflikthantering (Mels & Mels 2014). Denna ambition problematiseras av bland andra Butler (2018: 90–93) som menar att deltagande landskapsanalys bör synliggöra och acceptera motstridiga intressen snarare än att försöka komma fram till en beskrivning av landskap som så många som möjligt skriver under på. Detta skulle, enligt Butler (2018:89), leda till en mer kreativ dialog med medborgare i samband med framtagandet av landskapsanalyser (ibid). Butlers (2018) synsätt liknar Innes (2004:14) definition av lyckat konsensusbyggande där målet med konsensus beskrivs vara “a social order within which differences can be discussed and addressed and joint action can be taken”. Landskapsanalyser som tillåter motstridiga intressen kan sägas röra sig bort strävan att skapa en perfekt definition av landskap och mot ett mål att skapa en gemensam förståelse för landskapets komplexitet.

Hur deltagande i praktiken går till kan se väldigt olika ut och olika former av medborgardialog brukar förknippas med olika grad av inflytande från allmänheten. Sherry Arnsteins välkända delaktighetstrappa ‘ladder of participation’ från 1969 används ofta som utgångspunkt i denna diskussion. En variant av denna delaktighetstrappa har tagits fram av International Association of Public Participation (IAP2) och omarbetats av Mels och Mels (2014). I den omarbetade versionen av Mels och Mels (2014) har olika mål för deltagande kopplats ihop med olika redskap för deltagande:⁴

⁴ De poängterar dock att omfattande deltagande inte nödvändigtvis betyder att deltagande-processen har hållit en hög kvalitet. I vilken grad allmänheten kan sägas varit involverad beror dessutom på fler faktorer, bland annat *när* i processen de allmänheten varit delaktig (inkluderingsfas) samt i *vilket syfte* allmänheten har inkluderats (Conrad et al. 2011).

"Utifrån" → Tilltagande grad av deltagande, → "Inifrån"

	Mål för deltagande	Löfte	Redskap
Informera	Att förse allmänheten med balanserad information och objektiva fakta som hjälper dem att förstå problem, alternativ, rättigheter, skyldigheter, möjligheter och/eller lösningar	"Vi håller er informerade. Det här är vår avsikt" (målet är egentligen inte deltagande utan upplysning eller t.o.m. påverkning)	<ul style="list-style-type: none"> • Faktablad • Ej interaktiva webbsidor • Öppet hus • Utställningar • Annonser • Anslag
Konsultera	Att få in allmänhetens respons på analyser, alternativ och/eller beslut (inga garantier för verklig hänsyn till allmänhetens perspektiv)	"Vi håller er informerade, lyssnar och erkänner intressen och strävanden. Vi ger återkopplingar på hur allmänhetens deltagande påverkar beslut"	<ul style="list-style-type: none"> • Remisser • Enkäter • Fokusgrupper • Offentliga informationsmöten
Involvera	Att arbeta med allmänheten i varje steg i processen, främst för att säkerställa att allmänhetens önsknings och behov genomgående uppfattas och beaktas	"Vi ska arbeta med er för att säkerställa att era strävanden och intressen direkt återspeglas i alternativen som utvecklas. Vi ger återkopplingar på hur allmänhetens deltagande påverkar beslut"	<ul style="list-style-type: none"> • Workshops • Deltagande röstning • Interaktiva webbsidor
Samarbeta	Att arbeta med allmänheten i varje steg i beslutsprocessen, inklusive vid utveckling av alternativ och avgöranden kring en önskad lösning. Innebär en omfördelning av makt	"Vi räknar med er för råd och nyskapande idéer vid problemlösning. Vi inkluderar era yttranden och rekommendationer så mycket som möjligt i besluten"	<ul style="list-style-type: none"> • Rådgivande medborgarkommitté • Byggande av samförstånd • Deltagande beslutsprocesser
Bemyndiga	Att ge allmänheten beslutsfattanderätt	"Vi kommer att tillämpa det som ni beslutar. Ni får en majoritetsröst i beslutsfattande"	<ul style="list-style-type: none"> • Medborgarkommittéer • (Sluten) omröstning • Delegerade beslutsbefogenheter

Tabell 1. Olika nivåer av deltagande, mål för deltagande, löftet till deltagarna och exempel på redskap för deltagande enligt Mels och Mels (2014) omarbetade version av International Association for Public Participation (u.å.).

Tabellen visar att olika grad av deltagande ofta korrelerar med valda redskap för deltagande. Information och konsultation innebär vanligtvis en ytlig form av deltagande (Mels & Mels 2014). Information innebär envägskommunikation från expert till allmänhet medan konsultation innebär tvåvägskommunikation. Involvering, samarbete och bemyndigande brukar förknippas med högre grad av medborgarinflytande och djupare dialog (Mels & Mels 2014). De vanligaste formerna av att involvera medborgare i landskapsplanering är genom information och konsultation (Butler & Berglund 2014; Conrad et al. 2011). Dessa former av medborgardialog har traditionellt sett många brister och utgör därmed ett hot mot deltagandets legitimitet (Calderon & Butler 2020).

Olika metoder för deltagande samspelar med förutsättningarna för allmänheten att bidra med olika typer av kunskap (Mels & Mels 2014; Juarez & Brown 2008). Metoder som syftar till att skapa diskussion om landskapet (exempelvis workshops) anses generellt sett väl lämpade för att identifiera lokal kunskap om landskapet

(Spencer 2011). Visuella verktyg (exempelvis utställningar) används ofta som komplement till den här typen av metoder och kan bidra till att stimulera diskussion (Eiter & Vik 2015).

I Butler och Berglunds (2014) studie av deltagande i landskapsanalyser i England konstaterades att medborgardeltagande kan delas in i två olika kategorier: deltagande där allmänheten involveras *i själva analysen* och deltagande där allmänheten involveras *först när det redan finns ett färdigt material att ta ställning till*. Det senare alternativet innebär att allmänheten ombeds att verifiera beskrivningar av landskapet som tagits fram av experter. När allmänhetens uppgift är att ge feedback på analysen snarare än att själva delta i framtagandet av den menar Butler och Berglund (2014) att landskapsanalyser missar att fokusera på erfarenheter av att bo och vistas i landskapet. I och med detta missar de att adressera landskapet enligt ELC:s definition (Butler & Berglund 2014).

Metod och Material

Studien kommer att fokusera på en landskapsanalys gjord över Siljansområdet i Dalarna. Valet av fall baseras på argumenten (1) att det anses vara ett bra val av fall utifrån uppsatsens syfte (2) att det är tillräckligt intressant och relevant fall i sig för att undersöka. För att besvara frågeställningarna har kvalitativ textanalys samt informantintervju använts som metoder.

3.1 Val av fall

Valet av fall för denna studie föll på den analys som gjorts inför vindkraftsetablering i Siljansområdet i Dalarna. Landskapsanalysen utgår från ELC:s definition av landskap samt ELC:s rekommendationer för medborgardialog. Den övergripande metod för landskapsanalys som tillämpats i detta fall är LCA (Hammarlund 2023). Analysen innefattar dock även en HLC-analys samt en strukturanalys inspirerad av Kevin Lynchs terminologi och begrepp (ibid). I analysen presenteras, utöver en beskrivning och värdering av landskapet kring Siljan, även tre scenarier för etablering av vindkraft i undersökningsområdet.

Att just Siljan-analysen valdes har att göra med att fallet har lyfts fram som exempel på en analys som har haft en ambitiös och omfattande deltagande-process (Mels 2023; Nord & Sarlöv Herlin 2011). Valet av landskapsanalys har därmed baserats på att den verkade vara ett *bästa val av fall* för att få ökad förståelse för hur allmänheten kan involveras samt hur allmänhetens kunskap och perspektiv kan lyftas fram i landskapsanalyser. Det står även uttryckligen i rapporten att utförarna av analysen ämnar ta hänsyn till “vad människor uppfattar som ‘vackert’ eller ‘funktionellt’ men också vad landskapet betyder för olika människor i en djupare bemärkelse” (Länsstyrelsen Dalarnas län 2010). Det finns, baserat på detta, anledning att tro att experterna har efterfrågat en bred mångfald av kunskap och perspektiv från allmänheten. Att studera *bästa fall* av deltagande, är enligt Jones (2011), nödvändigt för att minska glappet mellan ELC:s riktlinjer och implementeringen av dessa i praktiken.

Jag anser dock att det även finns argument för att fallet i sig är tillräckligt intressant och relevant för att undersöka. Inte minst i och med att analysen används som prototyp för andra landskapsanalyser (Nord & Sarlöv Herlin 2011). Just nu

pågår exempelvis ett uppstarts-arbete inför projektet Regional Analys Vindkraft Dalarna där Siljan-analysen fungerar som förebild (Hammarlund 2023).

Vad som också har påverkat valet av fall är vissa omständigheter kring hur analysen är utformad och vilken information som finns tillgänglig i analysen. I Siljan-analysen finns det utförligt beskrivet hur deltagandeprocessen har gått till vilket ger goda förutsättningar att besvara uppsatsens syfte.

3.2 Forskningsdesign och metod

Denna studie fokuserar på ett enskilt fall. Fallstudier har fördelen att det valda fallet kan studeras mer grundligt än vad som annars hade varit möjligt (Eckstein 2009). Också valet av kvalitativ metod ger möjlighet att förstå fenomenet som studeras på djupet. Nackdelen med kvalitativ metod är att de bygger på ett tolkningsarbete av personen som utför studien och därmed oundvikligen innehåller ett visst mått av subjektivitet. Användandet av ett analytiskt ramverk (som presenteras i avsnitt 3.3) har varit ett sätt att vara så transparent som möjligt i hur materialet har analyserats och därmed ett sätt att komma runt en del av den inneboende problematik som finns med kvalitativ metod. Att kvalitativ metod kräver tolkning är dock även en del av metodens styrka då det är via tolkning av materialet som vi kan hitta svar på komplexa frågor som kräver en nära granskning av materialet (Esaiasson et al. 2012:210).

De metoder som har använts för att besvara frågeställningarna i studien är dels kvalitativ textanalys i form av en innehållsanalys, dels intervju, i form av informantintervju. Kvalitativ innehållsanalys är en metod som i stora drag handlar om att på ett systematiskt sätt analysera innehållet i en text genom att läsa aktivt, ställa frågor till texten och se efter om dessa frågor går att besvara (Esaiasson et al. 2012:210). Ett kriterium för att innehållsanalys ska ske systematiskt är att det är bestämt på förhand hur materialet ska hanteras (Mayring 2014:39–40). För att uppfylla detta kriterium skapades antal kategorier baserat på den teoretiska bakgrund som presenterades i kapitel 2 vilka i sin tur knyter an till respektive frågeställning i uppsatsen. Under varje kategori formulerades ett antal frågor som ställdes till materialet. Kategorierna och frågorna utgör studiens analytiska ramverk. Ramverket fungerade som vägledning genom analysen men bidrog även till studiens validitet genom att utgöra en tydlig länk mellan uppsatsens syfte och frågeställningar samt resultat (Esaiasson et al. 2012:57). Analysen genomfördes dock av ett öppet förhållningssätt till materialet vilket är ett sätt att försöka undvika att resultat som knyter an till frågeställningarna, men som inte faller inom ramen för det analytiska ramverket, förbises.

Intervju har använts i syfte att bidra med kompletterande information om deltagande-processen som inte framgår i rapporten. Eftersom det var själva deltagande-processen i sig som stod i centrum för intervjun snarare än den

intervjuades egna uppfattningar om deltagande-processen så hade intervjun karaktären av en informantintervju snarare än respondentintervju (Esaiasson et al. 2012:227). Valet av intervjuperson har baserats på kriteriet centralitet, vilket innebär att personen är en nyckelperson i sammanhanget och därmed förväntas ha god kännedom om det undersökta fenomenet (Esaiasson et al. 2012:258). Informatintervjun utfördes i två steg. Först utfördes en ostrukturerad djupintervju i syfte att få mer kunskap om Siljan-analysen generellt. Några veckor senare utfördes en semi-strukturerad intervju med ett antal frågor baserade på samma teman som det analytiska ramverket som presenteras i stycke 3.3 (se Bilaga 1). Att informanten varit ansvarig för deltagande-processen har fördelen att hon kan förväntas ha stor kännedom om hur deltagande-processen såg ut. Det bör dock nämnas att informanten kan känna lojalitet till projektet och att det därför är viktigt att informationen från informantintervjun behandlats med viss försiktighet (Esaiasson et al. 2012:286).

3.3 Analytiskt ramverk

Det analytiska ramverk som presenteras i följande avsnitt bygger på den teoretiska bakgrund som redogjorts för i kapitel 2 och har inspirerats av det ramverk som tagits fram av Butler och Berglund (2014).⁵ Butler och Berglunds (2014) ramverk bygger i sin tur på det verktyg för utvärdering av deltagandeprocesser i landskapsanalyser som utvecklats av Conrad et al. (2011).

Frågeställning (1) handlar om hur allmänheten har bidragit till analysen och diskuteras utifrån: deltagandets form, deltagandets omfattning, inkluderingsfas och förmedling av kunskap. Frågeställning (2) berör vilken typ av kunskap som experterna efterfrågade av allmänheten och diskuteras utifrån *kunskapsvärden* och *upplevelsevärden*. Vidare görs en indelning av upplevda värden i sensoriska upplevelser och upplevelser kopplade till erfarenheten av att bo och vistas i landskapet. Till den senare kategorin hör *funktionella värden*, vilka innefattar kunskap om hur landskapet används, samt *relationella värden*, som innefattar kunskap om vad landskapet betyder för människor som har en koppling till landskapet. Relationella värden bygger på erfarenheter av att ha vistats eller bott i landskapet. Även funktionella värden har visat sig kunna diskuteras mer dynamiskt av människor med en relation till landskapet (Clemetsen et al. 2011). I den här studien görs ytterligare en indelning; de sensoriska värdena delas upp i *visuella* och *icke-visuella* värden. Detta mot bakgrund av att landskapsanalyser traditionellt fokuserar mer på visuella värden än andra sensoriska värden (Scott 2002).

⁵ Det verktyg som tagits fram av Conrad et al. (2011) är skapat i linje med ELC:s rekommendationer om att aktivt involvera olika intressegrupper i både *identifiering* och *analys* av landskapsvärden (Europarådet 2000).

Frågeställningar	Teman med underfrågor	Möjliga alternativ
(1) <i>Hur har allmänheten bidragit till den landskapsanalys som gjorts inför vindkraftsetablering i Siljansområdet?</i>	Deltagandets form <ul style="list-style-type: none"> Genom vilka metoder för deltagande har allmänheten varit involverad i analysen? 	Via exempelvis: offentliga informationsmöten, enkäter, interaktiva webbsidor och/eller workshops.
	Deltagandets omfattning <ul style="list-style-type: none"> På vilket sätt har allmänheten varit delaktig i analysen? 	Genom att de: <i>informerats</i> om landskapsanalysen, <i>verifierat</i> experternas analys av landskapet, <i>konsulterats</i> och därmed bidragit till underlag till analysen innan den färdigställts, och/eller genom att de <i>aktivt deltagit</i> i diskussioner om landskapet.
	Involveringsfas <ul style="list-style-type: none"> I vilket skede av landskapsanalysen har allmänheten involverats? 	<i>Under insamling av data</i> och/eller <i>i analys av färdig-sammanställt material.</i>
	Förmedling av kunskap <ul style="list-style-type: none"> Vilken typ av kunskapsutbyte har skett mellan allmänhet och experter? 	Genom <i>envägs-</i> , <i>tvåvägs-</i> , och/eller <i>flervägskommunikation.</i>
(2) <i>Vilken typ av kunskap efterfrågade experterna av allmänheten i deltagande-processen?</i>	Efterfrågad kunskap <ul style="list-style-type: none"> Vilken kunskap har varit möjlig att uttrycka inom de valda metoderna för deltagande? Vilken typ av kunskap har efterfrågats via de frågor som ställts till allmänheten? 	<i>Kunskapsvärden</i> , upplevda värden kopplade till <i>funktion</i> och/eller <i>relation</i> , visuella värden och/ eller <i>sensoriska icke-visuella värden</i>

Tabell 2. Analytiskt ramverk där ett antal teman har formulerats och kopplats ihop med underfrågor. Underfrågorna ställs till materialet och bidrar till att besvara uppsatsens två frågeställningar. De möjliga alternativen som presenteras i kolumn 3 är baserade på den teoretiska bakgrunden som presenterades i kapitel 2.

3.4 Material

Det material som använts i studien är rapporten *Vindkraft kring Siljan: en landskapsbedömning*. Landskapsanalysen hämtades från Rättvik kommuns

hemsida (januari 2023). Informationen i rapporten kompletterades med material från en informantintervju med den ansvarige för deltagandeprocessen i Siljananalysen, Karin Hammarlund.

3.5 Avgränsningar

Hur allmänheten har bidragit till analysen beror inte bara på hur de har inkluderats och vilken kunskap som efterfrågats av dem, utan även på *vilka* som faktiskt deltagit i processen. Olika individer och grupper i samhället har olika erfarenheter, personliga övertygelser och historier som gör att de kommer att identifiera och betona olika värden i landskapet (Calderon & Butler 2020). Den här studien fördjupar sig inte i vilka som utgjorde allmänheten i projektet, det vill säga vilka grupper i samhället som varit involverade och om gruppen deltagare är representativ för de som berörs av projektet. Temat är högst relevant i diskussionen om vilka värden som lyfts i landskapsanalyser eftersom olika människor, med olika intressen i landskapet och olika relation till landskapet, rimligen har intresse av att lyfta olika värden. Representation är dock komplext och för att kunna göra en väl underbyggd analys som inkluderar detta tema skulle det krävas mer information än vad som finns tillgängligt för den här studien.

Analys och Resultat

I följande avsnitt presenteras analys och resultat av deltagandeprocessen i landskapsanalysen för Siljansområdet. De delar som inte innehåller hänvisning till Hammarlund (2023) kommer från rapporten Vindkraft kring Siljan: en landskapsbedömning (Länsstyrelsen Dalarnas län 2010). Resultat och analys baseras på det analytiska ramverk som presenterades i avsnitt 3.3 och presenteras i två steg kopplat till uppsatsens två frågeställningar

4.1 Hur allmänheten bidragit till landskapsanalysen

Tre olika metoder för deltagande har använts i Siljan-analysen: öppna möten, internet-enkäter och en blogg för dialog. De öppna mötena ägde rum i de fyra kommunerna Leksand, Mora, Rättvik och Orsa. Totalt hölls åtta öppna möten där fyra av dessa skedde tidigt i processen och fyra möten hölls halvvägs in i processen. Vid alla möten har det funnits utrymme för deltagarna att ställa frågor och kommentera arbetet med analysen. De fyra senare mötena har, utöver detta, haft ett upplägg där allmänheten uppmanats att “i grupp diskutera några olika frågeställningar kring Siljanlandskapets karaktär och attraktionskraft” (s. 14). I och med denna möjlighet beskrivs mötena ha “stimulerat till ett aktivt lyssnande, reflekterande och inte minst dialog med andra” (s. 13). De frågor som allmänheten ombads diskutera relaterade till de karaktärsindelningar och -beskrivningar som projektledningen tagit fram. Hammarlund (2023) berättar att projektets karaktärsindelningar och -beskrivningar av landskapet påverkades av medborgardialogen. I stora drag ledde medborgardialogen till att experterna fick större förståelse för vad som var viktigt och värdefullt i landskapet (Hammarlund 2023).

Offentliga möten motsvarar vanligtvis steget *konsultation* i delaktighetstrappan (se Tabell 1). Enligt Butler och Berglund (2014) beror graden av deltagande dock till stor del på om allmänheten har haft möjlighet att bidra till underlaget i analysen eller om deras funktion varit av att verifiera färdigt analysmaterial, det vill säga i vilket skede av analysen som allmänheten har varit involverad. Eftersom allmänheten ombetts att *verifiera* färdigt material men att detta samtidigt skett genom diskussioner, och därmed genom *aktivt deltagande* så motsvarar metoden inget tydligt alternativ i det analytiska ramverket (se Tabell 2). Vad som dock kan

konstateras är att de första fyra mötena har haft ett upplägg som främst inneburit *tvåvägskommunikation*, medan de sista fyra mötena har möjliggjort *flervägskommunikation*.

De enkäter som har använts i analysen är dels en webbaserad enkät som funnits att tillgå via bloggen, dels en enkät specifikt riktad till turistaktörer i närområdet. Den webbaserade enkäten var uppbyggd kring panoramabilder där de svarande har kunnat förflytta sig i bilden och därigenom kunnat se hur vindkraftverken rent visuellt skulle påverka landskapsbilden. Syftet med enkäten var “att ge projektledningen en indikation om spektrat av ståndpunkter kring hur vindkraft samspelar med landskapet” (s. 17). Panorama-enkäten publicerades mot slutet av projektet i ett stadie där man var intresserad av allmänhetens syn på den faktiska vindkraftsetableringen.

Den enkät som riktat sig specifikt till turistaktörer hade syftet att ta reda på vad turistaktörerna trodde om vad som attraherar besökare till området. Enkät som metod är ett tydligt exempel på *tvåvägskommunikation* där experter vänt sig till allmänheten med specifika frågor. Enkät som metod motsvarar vanligtvis en form av *konsultation* (se Tabell 1) vilket också är det alternativ som passar bäst in i detta fall. Det är tydligt att syftet med att skicka ut enkäterna har varit att *konsultera* allmänheten för att låta allmänheten bidra med lokala perspektiv på landskapet till analysen. Enligt Eiter och Viks (2015) sätt att resonera kring visuella verktyg för deltagande går det dock att argumentera för att panoramaenkäten, utöver att ha använts för konsultation, också har bidragit till att stimulera diskussion om landskapet och därmed indirekt bidragit till *aktivt deltagande*. Med detta sagt tillkom panorama-enkäten sent i projektet vilket gör att den diskussion som eventuellt har stimulerats av panoramaenkäten därmed tillkommer i inkluderingsfasen *analys av redan färdigsammanställt material*.

Resultatet av turistenkäten och slutsatserna som projektgruppen har dragit av denna finns presenterade i rapporten:

Tolkar vi resultatet av webb-enkäten ser vi att de aktiviteter och upplevelser som förutsätter opåverkad natur, landskap och tystnad har stor tyngd i Siljan Turisms undersökning. Mot bakgrund av det kan vi anta att de föreligger en möjlig konflikt mellan dessa aktiviteter och en omfattande eller oförsiktig vindkraftsetablering. (s. 78)

Detta är det enda exemplet i rapporten där resultatet av medborgardialogen finns presenterat som en del av analysen.

Den blogg som använts i projektet har fungerat som en interaktiv plattform där allmänhetens kommentarer “påverkat och kompletterat utredningens underlag” (s. 14). Öppen blogg faller in under alternativet för deltagande *interaktiva webbsidor* (se Figur 1 och 2). Bloggen har varit öppen under hela projektet och via bloggen har allmänheten haft möjlighet att kommentera och få kommenterat material som varit under produktion. Mer konkret har kommunikationen skett genom att allmänheten har lämnat kommentarer på sju olika tematiska inlägg om projektet.

De tematiska inläggen har postats av projektledningen. Allmänhetens bidrag på bloggen har således alltid varit i form av reaktioner på inlägg skrivna av experter. Den här typen av kommunikation är att betrakta som *tvåvägskommunikation*.

De tematiska inläggen har speglat var i processen som framtagandet av landskapsanalysen har befunnit sig. Utifrån detta kan det argumenteras för att deltagarna har varit involverade i analysen redan från början av processen, *under insamling av data*. Längre in i processen har allmänheten, precis som under de öppna mötena, ombetts att *verifiera* experternas karaktärsindelningar och -beskrivningar samt att tycka till om namngivning av karaktärsområden. Precis som för de öppna mötena så har allmänheten bidragit både genom att *verifiera* färdigt analysmaterial och genom att *aktivt delta* i diskussioner kring landskapet.

Nedan presenteras två utdrag från bloggen som tagits med i rapporten och som demonstrerar hur utbytet av kunskap via bloggen har sett ut. Det första exemplet visar hur allmänheten har framfört synpunkter på landskapet och hur experterna ämnar ta dessa synpunkter i beaktning:

Allmänhet: [...] Området är det största i Rättviks kommun som inte är sönderfragmenterat av en massa vägar. Detta område bör skyddas för fiske, friluftsliv och höga naturvärden och för att det utgör ett större vildmarksområde. Området bör få förbli ostört. (s. 14)

Expert: Tack för dina synpunkter. Jag tar till mig dessa inför vårt fortsatta arbete med att ta fram en "vindkraftsplan" [...] (s. 14)

Ett annat blogginlägg kan sägas demonstrera hur rollerna är omkastade och det är experten som informerar deltagaren:

Allmänhet: [...] Vindkraften finns inte när vi behöver den som bäst, under den mörka och kalla årstiden. [...] (s. 16)

Expert: För att öka dina kunskaper kan jag bara berätta att det blåser mer under de kalla månaderna samt att luften genererar mer el när den är kall. Detta gör att vindkraften bidrar som mest under de kalla månaderna. [...] (s. 16)

De två exemplen ovan belyser hur bloggen har använts som en plattform där både allmänheten och experter kan få ökad kunskap dels om landskapet i stort, dels om frågor som specifikt rör vindkraft. På så sätt uppfyller bloggen sin funktion som enligt Hammarlund (2023) varit att möjliggöra kontinuerligt och ömsesidigt utbyte av information under processens gång.

Avslutningsvis kan konstateras att Siljan-projektet använt en variation av metoder för deltagande, vilket generellt anses ge bättre förutsättningar för en hög grad av deltagande jämfört med att bara använda en metod för deltagande (Mels 2023; Nord & Sarlov Herlin 2011). Allmänheten har bidragit på olika sätt via olika metoder för deltagande och har involverats redan från början av projektet via tidiga möten och genom bloggen som varit öppen redan från början av projektet. Det

övergripande syftet med deltagandeprocessen var, enligt Hammarlund (2023) att nå ett förståelsedjup för allmänhetens perspektiv på landskapet snarare än att återge folkets röst. Detta betonas också i rapporten under rubriken *Gemensamt lärande om vindkraft i landskapet runt Siljan* där det står att:

Projektets upplägg har givit möjlighet till ett ömsesidigt lärande om betydelsefulla aspekter av landskapet kring Siljan. [...] Inte minst har detta kommit att fokusera på frågan om hur vi i planeringsarbetet illustrerar synlighet i landskapet kring Siljan. (s. 18)

Citatet visar hur planerarna sammantaget bedömer att allmänheten har bidragit till framtagandet av landskapsanalysen. Förutom att bidra till ömsesidigt lärande verkar medborgardialogen, enligt citatet, ha lett till ett ökat fokus på hur vindkraftverken potentiellt kommer att påverka landskapsbilden. Vidare har allmänhetens bidragit genom att verifiera landskapsanalysens karaktärsindelningar- och beskrivningar.

4.2 Allmänhetens kunskap och perspektiv

Av de åtta öppna mötena som hållits gav fyra av dessa allmänheten möjlighet att diskutera Siljan-landskapets karaktär och attraktionskraft utifrån några frågeställningar. Detta gjordes i samband med att allmänheten ombads att verifiera karaktärsindelningar och -beskrivningar. Karaktär och attraktionskraft kan tänkas innefatta alla möjliga typer av värden i landskapet. Att diskussionen har utgått från vissa frågeställningar kan dock ge en indikation om vilken typ av kunskap och perspektiv som implicit efterfrågades av allmänheten. Frågeställningarna finns inte presenterade i analysen, men i en annan del av rapporten beskrivs vad projektledningen menar med attraktionskraft:

Attraktionskraften hos en plats kan relateras till natur och klimat; kulturell miljö; aktiviteter; evenemang; stödjande turistiska materiella strukturer och byggnader samt; personliga och professionella band. (s. 76)

Baserat på denna definition kan den kunskap som efterfrågades av allmänheten i samband med diskussionen under de öppna mötena sägas innefatta såväl *kunskapsvärden* som *upplevda värden*. Vidare har Hammarlund (2023) beskrivit vilken *typ* av frågor som ställts till deltagarna i samband med detta: "Vi beskriver landskapet så här. Känner du igen dig? Saknar du något i beskrivningen?" Den här typen av frågor är öppna och efterfrågar ingen specifik typ av kunskap eller perspektiv. Det möjliggör för allmänheten att bidra med det som de själva anser är relevant och viktigt. Även i den enkät som skickades ut till turistaktörer i området ombads aktörerna att bidra med kunskap om just områdets attraktionskraft. De två frågor som de ombads att svara på var:

Hur viktiga tror du att följande faktorer är för dina gästers beslut att besöka Siljansbygden?
[och] Vad tror du är viktigt för dina besökare under besöket i Siljansbygden? (s. 78)

Experterna efterfrågade alltså i detta fall kunskap om vad turistaktörerna trodde om *besökarnas* uppfattningar. I undersökningen fanns svarsalternativ som handlade om landskapets visuella värden (exempelvis utsikt) såväl som funktionella värden (exempelvis aktiviteter och evenemang). Det fanns även svarsalternativ som rörde sig bortom det visuella och funktionella, såsom exempelvis "lära känna området" och uppleva "unika platsbundna inslag i landskapet" (s 79). Dessa svarsalternativ handlar på olika sätt om människors relation till landskapet.

Den andra enkäten som användes, och som var uppbyggd kring ett antal panoramabilder, var specifikt inriktad på allmänhetens uppfattningar om den visuella påverkan av vindkraft på landskapsbilden. Till panoramabilderna ställdes ett antal frågor. Dessa frågor finns inte presenterade i analysen men utifrån de slutsatser som dragits baserat på panorama-enkäten så verkar frågorna ha handlat om huruvida, och i vilken grad, allmänheten anser att vindkraftverken stör eller passar in i landskapet baserat på var i landskapet vindkraftverken placeras. Flera av de som besvarat enkäten har lämnat kommentarer på enkäten via bloggen. I rapporten lyfts det fram att kommentarerna "betonar vikten av att värna kulturlandskapet, fåglar och natur" (s. 17). Detta kan ses som ett exempel på hur ett visuellt verktyg har stimulerat diskussion om icke-visuella värden.

Både i panorama-enkäten och enkäten till turistaktörer är det tydligt vilken typ av kunskap och perspektiv som experterna är intresserade av att få ut av deltagande. Det finns en tydlig koppling mellan den valda metoden för deltagande och efterfrågad kunskap. Den andra sidan av samma mynt är att metoderna begränsar vilken typ av kunskap som allmänheten ges möjlighet att bidra med i och med de förutbestämda svarsalternativen.

Bloggen har fungerat som ett öppet forum vilket har gett möjlighet att diskutera olika typer av värden i landskapet. Detta visar sig också i vissa av de kommentarer från bloggen som finns presenterade i rapporten. Att kommentarerna tagits med i rapporten indikerar dessutom att det är kommentarer som planerarna anser vara relevanta att presentera vilket indirekt säger något om vilken typ av kunskap och perspektiv som de varit intresserade av att fånga. Följande kommentar berör funktionella värden i landskapet:

Kom ihåg att det finns flygare vid Siljansnäs flygplats, vid Tallheds/Orsa flygplats i närheten av Skattungbyn samt skärmflygare på Gesundaberget och Granberget bland andra berg. (s 14)

Denna kommentar handlar om viktiga funktioner i landskapet och hur dessa riskerar att påverkas av vindkraftsetablering. Övriga kommentarer som plockats in från bloggen demonstrerar främst människors generella attityd till vindkraft samt vindkraftens potentiella påverkan på landskapsbilden, alltså på landskapets *visuella*

värden. Flera kommentarer som visar detta finns presenterade längs en tidslinje i rapporten. Nedan följer ett utdrag av dessa kommentarer:

Ni uppmärksammar väl att vindkraftverken har röda blinkande lampor som syns när det är mörkt? (s. 18)

Den utredning som nu utförs bör enligt min mening som sin viktigaste del innehålla en "horisontlinjeredovisning" runt Siljansringen med och utan vindkraftverk. (s. 18)

Dessa synlighetsanalyser visar också vikten av att arbeta med detta över kommungränserna, eftersom det är så de upplevs i verkligheten. (s. 18)

Alla dessa kommentarer berör vindkraftens visuella påverkan på landskapet. Kommentarererna synliggör även att medborgarna hade en tydlig uppfattning av vad de förväntade sig från experterna och deras analys.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det inom ramen för de valda metoderna för deltagande har funnits möjlighet att diskutera olika typer av värden, kunskapsvärden såväl som upplevelsevärden. Turistenkäten har varit uppbyggd med förutbestämda svarsalternativ där svarsalternativen har inkluderat en stor mångfald av värden. Bloggen och de öppna mötena har möjliggjort en öppen diskussion kring landskapet där det inom båda formaten har funnits möjlighet att diskutera en stor variation av värden medan den panorama-enkät som använts har varit specifikt inriktad på allmänhetens uppfattning om vindkraftens visuella påverkan på landskapsbilden. Valet att använda en panorama-enkät ger en indikation om att de visuella värdena i landskapet har getts något större tyngd än andra värden. I slutsatsen om vad medborgardialogen har lett fram till nämns dessutom att planeringsarbetet har kommit att fokusera på "frågan om hur vi i planeringsarbetet illustrerar synlighet i landskapet kring Siljan" (s. 18), det vill säga hur vindkraften rent *visuellt* kommer att påverka landskapet. Att diskussionen om visuella värden verkar ha tagit stor plats i medborgardialogen syns även i de olika kommentarerna från bloggen som finns med i rapporten. Detta kan indikera att experterna främst efterfrågade kunskap om allmänhetens uppfattning av visuella värden, men det kan också betyda att deltagarna själva valt att lyfta främst visuella värden.

Inte inom någon av metoderna verkar experterna ha efterfrågat allmänhetens upplevelser av andra sensoriska värden än de visuella. Det nämns heller inga andra sensoriska värden än de visuella i de kommentarer från bloggen som finns presenterade i rapporten. Detta kan bero på vilken typ av frågor som ställts till allmänheten men det kan också bero på att allmänheten ansåg att andra värden, främst visuella, men även funktionella och relationella, var viktigare att ta upp.

Diskussion

5.1 Resultatens betydelse i ett större sammanhang

Resultaten av studien visar att allmänheten har bidragit till landskapsanalysen på olika sätt i olika skeden av projektet. Det har funnits möjlighet att delta redan tidigt i processen genom möjligheten att interagera med utförarna av analysen via en blogg. Det har också hållits öppna möten tidigt i processen med utrymme för diskussion om landskapet. Senare i projektet har allmänheten bidragit genom att verifiera karaktärsindelningar och -beskrivningar. Att allmänheten i Siljan-analysen har ombetts att verifiera karaktärsindelningar och -beskrivningar i samband med att de diskuterat Siljansområdets attraktionskraft gör att de på samma gång som de verifierat analysen också aktivt bidragit till den. Detta resultat är intressant att se i relation till Butler och Berglunds (2014) resonemang att det främst är kunskap som tillkommer innan analysen har sammanställts som ger möjlighet att fånga upp erfarenheter av att bo och vistas i landskapet. I Siljan-projektet verkar allmänheten ha haft möjlighet att bidra med den här typen av erfarenheter trots att detta har skett halvvägs in i processen. Med detta sagt är det inte tydligt vilka revideringar som medborgardialogen ledde fram till i detta skede och därmed inte heller säkert att det var just allmänhetens erfarenheter som fångades upp.

Precis som Butler (2018:90–93) och Nord och Sarlöv Herlin (2011) har påpekat så har landskapsanalys potential att kunna användas som demokratiskt verktyg. Landskapsanalys bör då ses som en *process*, där ömsesidigt utbyte av kunskap står i fokus, snarare än ett hjälpverktyg för att komma fram till bättre beslut om landskap. Med hjälp av både de öppna mötena och bloggen har allmänhetens kunskaper och perspektiv kunnat fångas upp samtidigt som allmänheten har haft möjlighet att lära sig mer om själva landskapsanalysen samt om planerna med vindkraftsprojektet mer generellt. Således har ömsesidigt utbyte av kunskap kunnat ske. Bloggen skulle därmed kunna betraktas som ett exempel på en plattform som möjliggör att olika motstridiga intressen får samexistera, vilket är i linje med vad Butler (2018) och Nord & Sarlöv Herlin (2011) anser bör vara målet med medborgardialog i samband med landskapsanalyser. Det stämmer även in på Innes (2004) syn på syftet med dialog, nämligen att olika åsikter och perspektiv diskuteras och belyses.

Även om bloggen har möjliggjort ömsesidigt lärande finns det dock en begränsning i att det är experternas inlägg som har styrt diskursen. Detta gör att det är experterna som har satt ramarna, och därmed indirekt styrt, vad dialogen kan och bör handla om. Det är dock svårt att se vad som hade varit ett bättre alternativ. De tematiska inläggen utgjorde en grund för diskussion om landskapet. Utan någon form av underlag att utgå från i diskussionen blir det otydligt för deltagarna på vilket sätt de förväntas kunna bidra. Det kan dessutom bli otydligt för experterna på vilket sätt de ska hantera allmänhetens kommentarer ifall det är otydligt vad kommentarerna syftar på. På så sätt kan det sägas finnas en trade-off mellan att låta allmänheten styra diskursen och tydlighet och transparens kring hur allmänheten kan bidra till analysen.

Inom de valda metoderna för deltagande har det funnits möjlighet för allmänheten att bidra med olika typer av kunskap och perspektiv. Det fanns dock tecken på att experterna i praktiken har varit mest intresserade av att veta vad allmänheten tycker specifikt om vindkraftens visuella påverkan på landskapet. En tolkning av vad detta innebär i ett större sammanhang är att den tendens som finns med traditionella landskapsanalyser, att lägga stor vikt vid visuella värden (Mels & Mels 2014; Butler 2016; Stephenson 2008), verkar kunna finnas även när landskapsanalysen har skett med medborgares inblandning. Det behövs dock fler studier för att kunna bekräfta detta.

Att fokusera på visuella värden framför andra typer av värden i en landskapsanalys gjord i samband med vindkraftsetablering kan vidare anses legitimt om det är i linje med vad allmänheten tycker är viktigt att få tycka till om. Eftersom det är just vindkraftens visuella påverkan på landskapsbilden som lokalbor i regel brukar reagera mot (Mels & Mels 2014) kan det anses både demokratiskt och etiskt rättfärdigat att anpassa metoderna för deltagande efter detta. Vidare kan visuella metoder, såsom panorama-enkäter, stimulera diskussion om landskapet (Eiter & Vik 2015) och på så sätt utgöra värdefulla komplement till andra typer av metoder för deltagande. En metod som efterfrågar visuella värden har alltså potential att indirekt stimulera diskussion även om andra värden i landskapet. På så sätt kan olika metoder för deltagande samspela med varandra.

5.2 Utvecklingspotential för deltagande landskapsanalys

Utöver att landskapsanalys, genom ett ökat fokus på processen, har potential att användas som arena för diskussion så skulle ett ökat fokus på processen dessutom kunna leda till mer *transparenta* landskapsanalyser där det framgår vad som lett fram till olika beskrivningar och värderingar om landskapet. Transparens är även

något som lyfts fram av Conrad et al. (2011) som centralt för att kunna bedöma det faktiska inflytandet av deltagande på slutprodukten (landskapsanalysen).

I Siljan-analysen presenteras en tidslinje med citat från såväl bloggen som från de öppna mötena. Längs tidslinjen presenteras även projektledningens svar på citaten. Tidslinjen ger en god inblick i hur experterna har tagit allmänhetens kunskap och perspektiv i beaktning och är därmed ett konkret exempel på hur transparens kan tydliggöra hur allmänhetens perspektiv rent konkret har lyfts in i analysen. Trots detta hade frågorna i den här uppsatsen inte gått att besvara enbart med rapporten som underlag. Om processen hade varit ännu tydligare beskriven i rapporten, exempelvis genom att det hade funnits en beskrivning av vad de tematiska inläggen på bloggen bestått i och vilka frågor som utgjort underlag för diskussionen i de öppna mötena, så skulle det möjliggöra att läsare av rapporten bättre kunde förstå hur allmänhetens kunskap och perspektiv har bidragit till analysen. Även deltagarna själva hade kunnat se tydligare hur deras kunskap och perspektiv tagits i beaktning. Ökad transparens skulle därmed kunna ge ökad legitimitet för analys-processen vilket i sin tur har potential att leda till större acceptans för beslut om landskap (Butler & Berglund 2014) samt ökad acceptans för vindkraftsutbyggnad (Mels, Scholler & Liljenfeldt 2020). Ökat fokus på processen kan därmed ha flera olika demokratiska fördelar.

I Siljan-analysen blev det tydligt att potentiell *påverkan av vindkraft på landskapet* har fått ta mycket plats i analysen och även i medborgardialogen, vilket inte är så konstigt med tanke på analysens syfte. Att landskapsanalyser oftast görs inför en kommande förändring av landskapet väcker tankar om landskapsanalysens användningsområde. Kanske kan vi uppvärdera att det finns ett värde i att samla in kunskap om landskap utan att det görs i ett specifikt syfte. Det kan finnas andra mervärden i att göra en landskapsanalys, såsom att skapa ökad kunskap och förståelse om en plats. Ett alternativ med potential att lyfta andra typer av värden i landskapet och betona allmänhetens anknytning till platsen är, precis som Butler (2018:93) konstaterat, att medborgare själva är ansvariga för att utföra landskapsanalysen. I Storbritannien är detta redan verklighet (ibid). Medborgardriven landskapsanalys har potential att komplettera andra typer av landskapsanalyser och bidra till att belysa en större mångfald av värden i landskapet. Att börja använda medborgardriven landskapsanalys skulle således kunna vara ett sätt att röra sig närmare ELC:s rekommendationer.

5.3 Reflektioner kring metodval

Siljan-analysen är gjord i stor skala, på regional nivå, och därför har fokuset i Siljan-analysen legat på att fånga generella mönster snarare än detaljer (Nord & Sarlöv Herlin 2011). Kanske innebär det att Siljan-projektet, trots en ambitiös medborgardialog, är för storskaligt för att fånga en viss typ av kunskap från

allmänheten. Ett val av fall på lokal nivå hade kunnat leda till andra resultat med avseende på både hur allmänheten bidragit till analysen och med avseende på vilken kunskap om efterfrågats. Exempelvis är det troligare att det på en lokal skala hade funnits mer konkreta exempel på hur allmänheten har bidragit till analysen, vilket också informantintervjun gav en indikation om. Hammarlund (2023) lyfte flera konkreta exempel på hur allmänheten har bidragit till landskapsanalyser i andra projekt där hon varit inblandad, där analyserna gjorts i lokal skala.

Några möjliga val av fall som eventuellt hade kunnat lämpa sig bättre för uppsatsens syfte är exempelvis någon av de landskapsanalyser som gjorts inför vindkraftsetablering i Uddevalla eller Åstorps kommun. I dessa analyser har man använt sig av andra metoder för medborgardialog i form av den så kallade *gångmetoden* och *workshops* (Nord, Persson & Sarlöv Herlin 2012). Både gångmetoden och workshops brukar generellt förknippas med högre grad av deltagande än enkät och offentliga möten (Mels & Mels 2014). Vandringsmetoden anses dessutom lämplig för att kunna fånga upp en stor mångfald av både synliga och osynliga värden (Mels & Mels 2014).

Juarez och Brown (2008) förespråkar intervju som metod för att gå in på djupet kring upplevelser kopplade till erfarenheten av att bo eller vistas på en plats. De metoder för deltagande som användes i Siljan-analysen var anpassade efter en regional skala och troligtvis utformade i syfte att uppnå en bred representation av intressen snarare än att gå in på djupet med ett fåtal enskilda personer. Det kan därmed antas finnas ett samband mellan skalan på projektet och vilka metoder som valts för deltagande. Valda metoder för deltagande samspelar i sin tur med vilken typ av kunskap och perspektiv som allmänheten kan förväntas bidra med till landskapsanalysen (Mels & Mels 2014; Juarez & Brown 2008; Spencer 2011). Det är möjligt att andra metoder för deltagande i Siljan-analysen hade gjort att det blivit större fokus på andra typer av värden i medborgardialogen. Detta betonar vikten av att använda en variation av metoder för deltagande i landskapsanalyser för att fånga in en variation av värden i landskapet. Kanske hade medborgardialogen i Siljan-analysen kunnat bli ännu djupare och bidra till ännu större förståelse för landskapet om projektet använt sig av ännu fler metoder för dialog. Detta hade dock krävt ännu mer tid och resurser vilket är alltid är en begränsande faktor i deltagandeprocesser (Scott 2002).

Båda frågeställningarna i den här studien hade kunnat besvaras även utifrån deltagarnas perspektiv. Det är möjligt att deltagarna själva skulle ha en annan uppfattning om hur de har bidragit till analysen och om vilken kunskap och perspektiv som efterfrågats av dem. För att fånga in allmänhetens upplevelser hade det varit nödvändigt att vända sig till medborgare som deltagit i projektet. Eftersom syftet med den här studien är att se hur allmänhetens kunskap och perspektiv kan *involveras* i landskapsanalyser blir det dock mer relevant att fokusera på projektgruppens beskrivningar av hur deltagande-processen har påverkat

landskapsanalysen än att fokusera på hur deltagarna själva uppfattar att de har bidragit.

Frågeställning 2, som handlar om vilken typ av kunskap experterna efterfrågade av allmänheten, analyserades i den här studien utifrån vilken möjlighet som funnits att bidra med olika typer av kunskap inom ramen för respektive metod för deltagande samt utifrån vilken typ av frågor som ställts till deltagarna. Hur metoden har varit utformad visar på ett indirekt sätt vad experterna har efterfrågat för kunskap. Det är dock inte helt självklart att den kunskap och de perspektiv som kommer upp i medborgardialogen speglar vilken kunskap som experterna efterfrågade. Att tyda från de kommentarer från bloggen som finns presenterade i rapporten så verkar allmänheten ha bidragit med ungefär samma typ av kunskap och perspektiv i alla projektets faser, oavsett vilken typ av teman som legat till grund för diskussionen. Detta väcker frågor om planerarnas möjligheter att styra vilken kunskap och perspektiv som allmänheten bidrar med till analysen.

5.4 Förslag till vidare forskning inom ämnet

Forskningen har under de senaste årtiondena utvecklat flera nya verktyg för deltagande (Calderon & Butler 2020) såväl som nya verktyg för att förstå mångfalden av värden i landskapet (Stephenson 2008). Vad som dock verkar saknas är tydliga riktlinjer och rekommendationer för vilka modeller och verktyg som bör användas och på vilket sätt, detta gäller både verktyg för landskapsanalys och verktyg för deltagande. Här kan forskningen bidra med utvärdering av olika metoder för deltagande vilket kan leda fram till tydligare riktlinjer för val av metod för såväl landskapsanalys som deltagande. Utöver detta föreslås vidare forskning om hur deltagande i samband med landskapsanalyser kan påverka såväl innehållet i själva analysen som attityden till landskap och landskapsförändringar.

Ett konkret förslag på vidare forskning som hade varit intressant i sammanhanget är att göra en jämförande studie av två landskapsanalyser som är så lika varandra som möjligt men som skiljer sig i vilken metod de tillämpat för deltagande för att se om de också skiljer sig i vilken typ av värden som adresseras i analysen. Ytterligare förslag på frågor för vidare undersökning inom detta tema är:

- Hur har deltagarna i Siljan-projektet upplevt medborgardialogen? Och hur ser de på vilken kunskap och perspektiv som de har getts möjlighet att bidra med?
- Vilken effekt kan olika typer av medborgardialog ha på hur medborgarna upplever vindkraftsetablering?
- Vilken potential finns med att börja tillämpa medborgardriven landskapsanalys i en svensk kontext?
- Hur kan olika typer av metoder för deltagande användas för att komplettera varandra i landskapsanalyser

Slutsats

Syftet med denna studie var att undersöka hur allmänheten kan involveras, samt hur allmänhetens kunskap och perspektiv kan inkluderas, i landskapsanalyser. Detta gjordes genom en fallstudie av en landskapsanalys inför vindkraftsetablering i Siljansområdet. Undersökningen utfördes i form av en kvalitativ innehållsanalys samt en informantintervju. Resultatet visar att allmänheten har bidragit till landskapsanalysen genom att verifiera karaktärsindelningar- och beskrivningar av landskapet som tagits fram av experter, genom att tycka till om vindkraftverkens potentiella påverkan på landskapet, samt genom att bidra med ömsesidigt lärande om betydelsefulla aspekter i landskapet runt Siljan. Vidare visar resultatet att den typ av kunskap som experterna efterfrågade av allmänheten var inriktad på hur allmänheten upplever landskapet visuellt, funktionellt och relationellt där vissa metoder för deltagande varit inriktade specifikt på allmänhetens visuella upplevelser av landskapet medan andra metoder har gett möjlighet att diskutera landskapet mer i sin helhet. Baserat på dessa resultat är slutsatsen att det behövs olika typer av metoder för deltagande för att allmänheten ska ha möjlighet, samt uppmuntras till, att bidra med olika typer av kunskap och perspektiv i landskapsanalyser. Vidare kan konstateras att skalan på projektet har betydelse, både för vilka metoder för deltagande som tillämpas och för möjligheten att identifiera olika typer av värden i landskapet. Slutligen förespråkar denna studie, i linje med flera tidigare studier, ett ökat fokus på landskapsanalys som process och som arena för dialog. Som en del i detta förespråkas ökad transparens i hur allmänhetens kunskap och perspektiv rent konkret inkluderas i landskapsanalyser vilket skulle kunna förbättra landskapsanalysens potential att bidra till mer demokratiska landskap.

Referenser

- Arnstein, S. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association*. 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Berglund, U., Nord, J., Eriksson, M., Antonsson, H., Butler, A., Haaland, C., Hammarlund, K., Hedfors, P., Thiirman Thomsen, R. & Åkerskog, A. (2013). *Landskapsanalys för transportinfrastruktur en kunskaps- och metodredovisning för utveckling av väg- och järnvägsprojekt i enlighet med den Europeiska landskapskonventionen*. (Rapporter Institutionen för stad och land 2013:1), Institutionen för stad och land, Sveriges lantbruksuniversitet. https://pub.epsilon.slu.se/10790/69/berglund_etal_131121.pdf
- Brunetta, G. and Voghera, A. (2008). Evaluating landscape for shared values: Tools, principles, and methods. *Landscape Research*. 33(1), 71–87. <https://doi.org/10.1080/01426390701773839>
- Bulter, A. & Berglund, U. (2014). Landscape Character Assessment as an Approach to Understanding Public Interests within the European Landscape Convention. *Landscape Research*. 39 (3), 219–236. <https://doi.org/10.1080/01426397.2012.716404>
- Butler, A. (2016). Dynamics of integrating landscape values in landscape character assessment: the hidden dominance of the objective outsider. *Landscape Research*. 41 (2), 239–252. <https://doi.org/10.1080/01426397.2015.1135315>
- Butler, A. (2018). Landscape assessment as conflict or consensus. I: Egoz, S., Ruggeri, D. & Jørgensen, K. (red) *Defining Landscape Democracy: A Path to Spatial Justice*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited. 85-95.
- Calderon, C., & Butler, A. (2020) Politicising the landscape: a theoretical contribution towards the development of participation in landscape planning. *Landscape Research*. 45(2), 152-163. <https://doi.org/10.1080/01426397.2019.1594739>
- Campaign to Protect Rural England (CPRE) (2005). *Unlocking the landscape*. London: Campaign to Protect Rural England. https://www.cpre.org.uk/wp-content/uploads/2019/11/unlocking_the_landscape1_1.pdf
- Clemetsen, M. Krogh, E. & Halvorsen Thorén, K. (2011) Landscape Perception Through Participation: Developing New Tools for Landscape Analysis in Local Planning Processes in Norway. I: Jones, M. & Stenseke, M. (red.), *The European Landscape Convention: Challenges of Participation*. Dordrecht: Springer. 219-238.
- Conrad, E., Cassar, L., Jones, M., Eiter, S., Izaovičová, Z., Barankova, Z., Christie, M. & Fazey, I. (2011). Rhetoric and reporting of public participation in landscape

- policy. *Journal of Environmental Policy & Planning*. 13(1), 23–47.
<https://doi.org/10.1080/1523908X.2011.560449>
- Council of Europe (2000). *Council of Europe Landscape Convention: as amended by the 2016 Protocol* (European Treaty Series – No. 176). Florence: Council of Europe.
<https://rm.coe.int/16807b6bc7>
- Council of Europe (2000). *Explanatory Report to the European Landscape Convention*. (European Treaty Series - No. 176). Florence: Council of Europe. <https://rm.coe.int/16800cce47>
- Eckstein, H. (2011) Case Study and Theory in Political Science. I: Gomm, R., Hammersley, M., & Foster, P. (red.) *Case study method*. London: SAGE Publications Ltd. Kap 6. <https://doi.org/10.4135/9780857024367>
- Eiter, S. & Vik, M.L. (2015). Public participation in landscape planning: Effective methods for implementing the European Landscape Convention in Norway. *Land use policy*. 44, 44–53. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2014.11.012>
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2012) *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Europarådet (2000). *Europeisk landskapskonvention*. Florens: Europarådet.
<https://rm.coe.int/16802f3fbe>
- Fairclough, G. (2008). A New Landscape for Cultural Heritage Management: Characterisation as a Management Tool. I: Lozny, L.R. (red.) *Landscapes Under Pressure*. Boston: Springer. 55–74. https://doi.org/10.1007/0-387-28461-3_4
- Herlin, S. I, Nord, J. & Qviström, M. (2018) Landscape characterisation in Sweden: landscape in the planning system. I: Fairclough, G., Sarlöv Herlin, I. & Swanwick, C. (red.) *Routledge Handbook of Landscape Character Assessment: Current approaches to characterisation and assessment*. New York: Routledge. 53-68. <https://lccn.loc.gov/2017054398>
- Hillier, J. (2003). Puppets of populism? *International planning studies*. 8(2), 157–166.
<https://doi.org/10.1080/13563470305155>
- Innes, J. E. (2004) Consensus building: Clarifications for the critics. *Planning Theory*. 3(1), 5–20.
- Jones, M. (2011) European Landscape and Participation – Rhetoric or Reality? I: Jones, M. & Stenseke, M. (red). *The European Landscape Convention: Challenges of participation*. Dordrecht: Springer. 27–44.
- Jones, M. & Stenseke, M. (red.) (2011). *The European Landscape Convention: Challenges of Participation*. Dordrecht: Springer.
- Juarez, J.A. & Brown, K.D. (2008). Extracting or Empowering?: A Critique of Participatory Methods for Marginalized Populations. *Landscape journal*. 27(2), 190–204. <https://doi.org/10.3368/lj.27.2.190>
- Knudtzon, L. (2018). Democratic theories and potential for influence for civil society in spatial planning processes. I: Egoz, S., Ruggeri, D. & Jørgensen, K. (red) *Defining Landscape Democracy: A Path to Spatial Justice*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited. 3–15.

- Liljenfeldt, J., Mels, S. & Scholler, S. (2020). *Deltagandeprocesser kring vindkraftsprojekt: En guide för kommunikation och möten*. Uppsala universitet, Länsstyrelsen i Gotlands län. <https://www.energimyndigheten.se/4a251d/globalassets/fornybart/vindlov/vindbrukskollen/deltagandeprocesser-kring-vindkraft-en-guide-for-kommunikation-och-moten.pdf>
- Länsstyrelsen Dalarnas län (2010). *Vindkraft kring Siljan - en landskapsbedömning. Plan- och beredskapsenheten*. (Rapporter 2010:02). Rättvik: Rättviks kommuns tryckeri. <https://www.rattvik.se/download/18.66bc235b14a5ecdf2911c478/1481707133427/Landskapsbed%C3%B6mning%20Siljansomr%C3%A5det.pdf>
- Mayring, P. (2014). *Qualitative content analysis: theoretical foundation, basic procedures and software solution*. Klagenfurt. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssaoar-395173>
- Mels, T & Mels, S (2014). *Deltagande landskapsanalys för vindkraft*. (Rapport 6625) Stockholm: Naturvårdsverket. <https://www.naturvardsverket.se/globalassets/media/publikationer-pdf/6600/978-91-620-6625-3.pdf>
- Natural Resources Wales (2017) LANDMAP Guidance Note 1: LANDMAP and Special Landscape Areas. Aberystwyth: Natural Resources Wales <https://naturalresources.wales/media/680613/landmap-guidance-note-1-landmap-slas-2017.pdf>
- Nord, J., Persson, B. & Sarlöv Herlin, I. (2012). *Inventering av genomförda karaktärsanalyser*. (Landskap, trädgård, jordbruk: rapportserie 2012:3) Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. <https://res.slu.se/id/publ/37930>
- Nord J, & Sarlöv Herlin I. (2011) Utveckling av metod för landskapskaraktärisering. I: Persson, J. (red.) *Projekttredovisning inom FoMAprogrammet Bebyggd miljö. Rapportering av 2010 års projekt*. (Landskap trädgård jordbruk 2011:24). Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. http://pub.epsilon.slu.se/8288/1/persson_j_110822.pdf
- Olwig, R. K. (2007) The practice of landscape ‘Conventions’ and the just landscape: The case of the European landscape convention. *Landscape Research*. 32(5), 579–594. <https://doi.org/10.1080/01426390701552738>
- Schibbye, B. & Pålstam, Y. (2001). *Landskap i fokus – Utvärdering av metoder för landskapsanalys*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.
- Scott, A. (2002) Assessing public perception of landscape: The LANDMAP experience. *Landscape Research*. 27(3), 271–295. <https://doi.org/10.1080/01426390220149520>
- Spencer, N. (2011). Participation within the landscape of the river Dart catchment, Devon, England. I: Jones, M. & Stenseke, M. (red.), *The European Landscape Convention: Challenges of Participation*. Dordrecht: Springer. 239–260.
- Stenseke, M. & Jones, M. (2011). Conclusion: benefits, difficulties, and challenges of participation under the european landscape convention? I: Jones, M. & Stenseke,

- M. (red.), *The European Landscape Convention: Challenges of Participation*. Dordrecht: Springer. 295–310.
- Stephenson, J. (2008). The cultural values model: An integrated approach to values in landscapes. *Landscape and Urban Planning*. 84(2), 127–139.
<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2007.07.003>
- Trafikverket (2020). *Landskapsanalys för planläggning av vägar och järnvägar: ILKA (Integrerad landskapskaraktärsanalys) - En handledning*. (2020:072). Borlänge: Trafikverket.
- United Nations Development Programme (UNDP) (2022). *Globala målen 7: Hållbar energi för alla* <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-7-hallbar-energi-alla/> [2023-02-10]
- Wiser, R., Yang, Z., Hand, M., Hohmeyer, O., Infield, D., Jensen, P.H., Nikolaev, V., O'Malley, M., Sinden, G., & Zervos, A. (2011). Wind Energy. I: Edenhofer, O., Pichs-Madruga, R., Sokona, Y., Seyboth, K., Matschoss, P., Kadner, S., Zwickel, T., Eickemeier, P., Hansen, G., Schlömer, S. & von Stechow, C. (red.) *IPCC Special Report on Renewable Energy Sources and Climate Change Mitigation*. Cambridge, New York: University Press.
<https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/03/Chapter-7-Wind-Energy-1.pdf>

Personlig kontakt

- Hammarlund, K. Kulturgeograf och Infrastrukturstrateg på Stadsbyggnadskontoret, Lunds kommun. Projektledare för projektet *Vindkraft kring Siljan – en landskapsbedömning*, intervju genom videosamtal, 2023-02-16 och 2023-03-06.
- Mels, T. Universitetslektor och docent vid Kulturgeografiska institutionen, mejlkontakt, februari 2023.

Bilaga 1

Intervjuguide

Allmän information

- Namn, titel, roll i projektet

Deltagandets form och omfattning

- Hur såg upplägget ut för respektive metod för deltagande?
- På vilka sätt kunde deltagarna bidra till analysen?
- Vad var syftet med valet av respektive metod för deltagande?
- Finns det några konkreta exempel på hur allmänhetens input har påverkat den färdiga rapporten?

Inkluderingsfas

- I vilket skede av projektet involverades deltagarna?

Förmedling av kunskap

- Hur såg kunskapsutbytet ut mellan projektgruppen och deltagarna?

Efterfrågad kunskap

- Vilken typ av frågor ställdes till deltagarna under de öppna mötena?
- Hur skulle du beskriva vilken *typ* av kunskap och perspektiv som ni sökte hos deltagarna?

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.